

Tisdagen den
20 april 1982

*Sammanträdet
fredagen den 23
april*

*Om privat sjöbe-
fälsutbildning,
m. m.*

1981/82:124

Tisdagen den 20 april

Kl. 15.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Tredje vice talmannen meddelade att *Larz Johansson* ansökt om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 4 maj–den 10 juni för fullgörande av särskilda arbetsuppgifter inom utbildningsdepartementet.

Kammaren biföll denna ansökan.

Tredje vice talmannen anmälde att *Bibi Rosengren* (c) skulle tjänstgöra som ersättare för *Larz Johansson*.

2 § Sammanträdet fredagen den 23 april

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen tar kammarens sammanträde fredagen den 23 april sin början kl. 14.00.

3 § Svar på fråga 1981/82:334 om privat sjöbefälsutbildning, m. m.

Anf. 2 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Bengt Wiklund har frågat mig hur regeringen ser på den sjöbefälsutbildning av styrmän som bedrivs och anordnas av vissa rederier i Stockholms kommun samt hur det för dagen ligger till med den av riksdagen beslutade flyttningen av navigeringssimulatorens från Stockholm till Göteborg.

Det är enskilda företag obetaget att själva anordna utbildning för sina behov. Regeringen har därför inga formella möjligheter att förhindra att man

Tisdagen den
20 april 1982

*Om privat sjöbe-
fälsutbildning,
m. m.*

bedriver en privat sjöbefälsutbildning.

I fråga om den behörighet som en sådan utbildning kan leda till vill jag nämna följande. Det ankommer på sjöfartsverket att avgöra om utbildningen kan ge behörighet för sjöpersonal. I det aktuella fallet har sjöfartsverket begärt att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) skall yttra sig över om den privata sjöbefälsutbildningen anses likvärdig med den styrmansutbildning som bedrivs i högskolan. UHÄ har i sin tur hemställt att regeringen klargör förutsättningarna för ämbetets handläggning av den av sjöfartsverket aktualiserade frågan. Beredning av ärendet pågår f. n. inom regeringskansliet.

Vad gäller utnyttjande av den kommunala vuxenutbildningens resurser vill jag nämna att denna fråga är en kommunal angelägenhet inom de ramar för verksamheten som statsmakterna har angivit. Jag utgår ifrån att skolöverstyrelsen såsom ansvarig myndighet på detta område tillser att gällande bestämmelser tillämpas.

Som framgår av budgetpropositionen 1982 (s. 394) avser jag att återkomma till regeringen angående sjöbefälsutbildningens dimensionering. Eftersom det finns ett samband mellan dimensionering och lokalisering av en utbildning, är det inte uteslutet att frågan om sjöbefälsutbildningens lokalisering aktualiseras i det sammanhanget.

Vad gäller flyttningen av navigeringssimulatorens kan jag meddela att regeringen den 15 april 1982 beslutade att simulatoren i Stockholm skall flyttas till Göteborg.

Anf. 3 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

En hel del av det som låg bakom frågan har klarlagts. Det gäller bl. a. navigeringssimulatorens flyttning, där vi nu har fått ett glädjande besked. Jag ställde frågan i början av april, och regeringen fattade beslut om flyttning den 15 april. Jag skall vara nöjd med det, trots att jag tycker att handläggningen av detta ärende har dragit långt ut på tiden.

Sjöbefälsutbildningen är dock det centrala i min fråga. Det är klart att jag förstår att det är enskilda företag obetaget att starta en sådan här utbildning. Men vi som i riksdagen har arbetat med denna fråga vet vilket rabalder det blev, när vi skulle försöka tillgodose regeringens önskemål att man skulle dra ner på dimensioneringen av sjöbefälsutbildningen. Den bedömdes ju vara för stor, vilket vi alla då var överens om. Vi tycker nu att det är litet besvärande att man strax efter det att riksdagen har fattat beslut i denna fråga – den prövades t. o. m. ett par gånger – sätter i gång en sådan här verksamhet. Det gäller särskilt som det i fråga om just sjöbefälsutbildningen finns tillgängliga utbildningsplatser inom den statliga högskolan. Det framgår av årets budgetproposition och regeringens förslag om en minskning i t. ex. Härnösand med 25 platser på den i det här sammanhanget aktuella linjen.

Jag tycker att statsmakten, regeringen och riksdagen, skall ha ett grepp om

denna utbildning. Eljest kan de som har pengar bedriva sådana här typer av utbildning hur som helst, samtidigt som vi eftersträvar att ha ett grepp på hela utbildningens dimensionering i högskolan. Det gäller inte bara sjöbefälsutbildningen, men i detta fall är det ju den som är aktuell.

Det som jag är litet frågande inför och som jag skulle vilja att utbildningsministern preciserar något är uttalandet att utbildningsministern kan tänka sig att ta upp frågan om utbildningens lokalisering i samband med att dimensioneringen diskuteras. Det är klart att det må vara oss alla obetaget att pröva den frågan. Men det gäller kostsamma saker. Navigeringssimulatorn kostar ganska mycket pengar, och vi har utrustat de tre aktuella sjöbefälsskolorna med modern utrustning. Det bör ju vara skäl för att hantera frågan med stor försiktighet och söka andra vägar.

Jag skulle önska att utbildningsministern kunde utveckla denna synpunkt ytterligare, så att vi kan få ett klarläggande även på den punkten.

Anf. 4 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Ett av de skäl som man från redarhåll har åberopat för den utbildning som bedrivs i Stockholm är att dimensioneringen bör kunna utökas. Och när en för Sverige så viktig näring som rederibranschen har den synpunkten är det självfallet värt att pröva om de dimensioneringsantaganden som riksdagsbeslutet byggde på gäller i dag, eller om det är en förändrad situation. Om man prövar frågan om dimensioneringen, måste man självfallet också i det sammanhanget pröva lokaliseringsfrågan.

Anf. 5 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag kan dela utbildningsministerns uppfattning att den här privatutbildningen kan fylla ett behov, men det är fråga om vilket. Enligt de uppgifter jag har fått gäller denna utbildning i stort sett bara på båtar som dessa rederier har "flaggat ut" och alltså inte längre har svensk flaggning.

Vi har ju en mycket lång kust, och vi har en ganska omfattande insjöfart, som vi måste tillgodose. Jag hoppas därför att utbildningsministern menar samma sak som jag, nämligen att vi skall söka få den formen av billiga transporter att fungera i Sverige, i energikrisens och sparsamhetens tider.

Det är inte något fel, men nog är det att ge ett litet finger åt en kommande upprivande debatt när utbildningsministern säger att man skall pröva frågan om lokaliseringen igen. Det var ju det som var den stora stridsfrågan. Både utbildningsutskottets ordförande Stig Alemyr och jag själv blev kallade bypolitiker, bara därför att vi ställde oss bakom förslaget om lokalisering av sjöbefälsutbildningen till tre platser. Men vi är ju bypolitiker, var vi än lägger denna utbildning. Därför kan det ligga en risk i att ta upp frågan igen.

Anf. 6 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Oss rikspolitiker emellan tycker jag att det är viktigt att vi rationellt och utan fördomar prövar de argument som man kommer med från rederinäringens sida. Jag kan försäkra att jag inte har någon önskan att gå emot de riksdagsbeslut som har fattats. Däremot tycker jag att vi måste

kunna pröva de sakargument som näringen har och som bl. a. går ut på att det finns ett större utbildningsbehov än man tidigare förutsåg.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:329 om bryggeriet i Torsby

Anf. 7 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Elvy Nilsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att förhindra att Prippskoncernen lägger ner bryggeriet i Torsby.

Låt mig först, som en bakgrund till mitt svar, erinra om att Brygginvest AB i den strukturplan som lades fram i februari 1980 konstaterade att en högst betydande överkapacitet finns i branschen. Den mest rationella strukturen skulle enligt planen bestå av endast två eller tre bryggerier. För att bättre tillgodose önskemålen att omstruktureringen sker på ett för samhället acceptabelt sätt föreslog dock Brygginvest att endast tio av de då existerande tjugotvå bryggerierna skulle avvecklas. Ett av dessa är bryggeriet i Torsby. Behovet av kapacitetsneddragningar har sedan dess snarast skärpts till följd av konsumtionsminskningen. En betydande strukturrationalisering av bryggeribranschen är alltså nödvändig.

Vad sedan gäller regeringens eller min egen möjlighet att påverka beslut om avveckling av enskilda bryggerier inom Pripps vill jag framhålla följande.

Mellan staten och dåvarande PRIBO träffades i november 1974 ett avtal, där det bl. a. stadgades att Pripps skall drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt. Avtalet gäller fortfarande. Inom ramen för avtalet ankommer det i sedvanlig ordning på företagets styrelse att vidta de åtgärder som erfordras. Det bör sålunda betonas att den här typen av beslut fattas av företaget och att jag som regeringsmedlem inte har någon konstitutionell möjlighet att påverka sådana beslut.

Enligt vad jag erfarit har Pripps styrelse beslutat att inleda MBI-förhandlingar om en nedläggning av bryggeriet i Torsby. Av vad jag nyss sagt framgår att det är en uppgift för företagets styrelse att ta ställning till ett eventuellt nedläggningsbeslut efter det att dessa förhandlingar slutförts. Jag vill dock framhålla att om nedläggningen genomförs, bör givetvis de ordinarie arbetsmarknads- och regionalpolitiska medel som står till buds utnyttjas.

Anf. 8 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Anledningen till min fråga är att styrelsen för Pripps Bryggerier som bekant nu har lagt fram ett förslag om att definitivt lägga ner bryggeriet i Torsby. Som mycket riktigt sades i svaret är anledningen överkapacitet inom koncernen och olönsamhet vid Torsbybryggeriet, bl. a. beroende på att konsumtionen av läskedrycker har minskat.

Torsbybryggeriet ingår, av allt att döma, i den grupp om tio bryggerier som enligt strukturplanen är dödsdömd. I och för sig är det ingenting att säga om detta, om man ser det ur företagsekonomisk synvinkel. Men Pripps ägs ju till tre fjärdedelar av staten, och enligt mitt sätt att se finns det därför anledning att i det här fallet ställa större krav på att sociala hänsyn skall tas än när det gäller rent privata företag. Riksdagen har därtill klart uttalat i propositionen 1978/79:9, där riktlinjer för bryggerinäringens struktur- och samordningsplan antogs, att "särskild hänsyn måste tas till regionalpolitiska synpunkter och sysselsättningsaspekter". Detta uttalande har också ansvarigt statsråd vid olika frågestunder i riksdagen, bl. a. den 26 april 1979, hänvisat till. Vid behandling av motioner i riksdagen den 8 maj 1980, där det bl. a. krävdes att Torsbybryggeriet skulle vara kvar tills annan alternativ sysselsättning hade tillskapats, gavs också intrycket att någon indragning av bryggeriet i Torsby inte var aktuell. I det sammanhanget diskuterades att maltdryckstillverkningen skulle tas bort och att bryggeriet skulle övergå till endast läskedryckstillverkning hösten 1980. Samtidigt räknade man med att läskedryckstillverkningen skulle kunna fördubblas och att några ordinarie anställda inte skulle behöva friställas, vilket bl. a. sades av statsrådet Mundebo, som var ansvarigt statsråd vid det tillfället.

Nu har det gått knappt två år, och man är alltså redo att besluta om definitiv nedläggning. Riksdagens uttalande om att regionalpolitiska hänsyn skulle tas var uppenbarligen ingenting värt.

Situationen i Torsby är i dag värre än någonsin, med inte mindre än 721 redovisade arbetslösa och därtill 219 personer i beredskapsarbete. Att finna någon annan sysselsättning i Torsby är alltså uteslutet. Det går knappast att få någon sysselsättning ens i Värmland. En nedläggning av Pripps Bryggerier i Torsby innebär sålunda att samhället får ta över försörjningen av de 45 familjer som blir utan utkomstmöjlighet. Det torde t. o. m. ställa sig kostsammare än de dryga 2 milj. kr. som redovisas som förlust för bryggeriet i fråga.

Jag är medveten om att den arbetsgrupp som tillsatts och som arbetar på att finna någon alternativ produktion i Torsby ännu inte har lyckats. Bl. a. har projekt fallit på att frågan om marknadsföringen inte gått att lösa.

Men det har inte gått någon lång tid, och därtill har vi en mycket djup lågkonjunktur som väl gjort sitt till att det inte gått att få fram något lämpligt alternativ. Det är därför som jag ser det som dubbelt olyckligt att man redan nu vill driva fram det här beslutet om nedläggning och därmed ställa ytterligare ett antal människor utan arbete i denna region.

Min följdfråga till statsrådet skulle alltså bli: Anser statsrådet att riksdagens uttalande om att särskild hänsyn skall tas till regionalpolitiska synpunkter och sysselsättningsaspekter har beaktats och varit vägledande när detta beslut togs i Pripps styrelse?

Anf. 9 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Elvy Nilsson har själv i sitt anförande redovisat skälen till att den här nedläggningen framstår som nödvändig, och vi behöver kanske inte

Tisdagen den
20 april 1982

*Om bryggeriet i
Torsby*

orda så mycket mer om det. Det är helt klart att vi har, som Elvy Nilsson också formulerade det, överkapacitet, och man måste verkställa den strukturplan som har presenterats för Prippsbyggerierna, och då har Torsbybryggeriet varit en av de berörda enheterna.

Som jag nämnde i mitt svar är det också så, att efter det att strukturplanen lades fram så har läget inte förbättrats för bryggerinäringen utan snarare försämrats. En huvudanledning till det är naturligtvis att vi har tvingats hålla tillbaka den privata konsumtionen, och då har läskedrycker och maltdrycker – det är i detta fall fråga om lättöl – fått stå tillbaka i den privata hushållningen. Därför är det, som jag sade, en sämre situation nu än när detta senast bedömdes. Detta är ett av skälen till att man måste lägga ned i stället för att försöka hålla kvar en viss produktion. Jag tror att varken Elvy Nilsson eller jag kan göra någonting åt det. I varje fall är det inte vår uppgift att bedöma det, eftersom riksdagen har bestämt att det här statliga företaget skall bedrivas efter företagsekonomiska principer och på ett rationellt och riktigt sätt. Jag tror att det är väldigt farligt att, som Elvy Nilsson försöker göra, lägga olika ansvarstaganden på olika huvudmän. Har man sagt att vi skall följa de här principerna så måste det naturligtvis gälla. Sedan är det naturligtvis som alltid när det blir nödvändigt att göra en sådan här neddragning så, att man möter problemen med sedvanliga arbetsmarknads- politiska och regionalpolitiska åtgärder.

Anf. 10 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Det olyckliga med detta tycker jag är att man inte tagit hänsyn till vad vi beslutat i kammaren, nämligen att man skall ta regionalpolitiska hänsyn. Det anser jag att man inte gjort i detta sammanhang.

Vi behandlade denna fråga den 8 maj förra året i samband med ett par motioner som väckts, dels från socialdemokratiskt håll, dels från borgerligt håll i Värmland, där man krävde att Torsbybryggeriet skulle vara kvar. Motionerna hade avstyrks av utskottet, men en socialdemokratisk reservation tillgodosåg önskemålet i dessa motioner. Där sades att när det gäller bryggeriet i Torsby så anser utskottet att det bör vara kvar.

I debatten deltog det då ansvariga statsrådet Mundebo. Han gav kammaren den uppfattningen att Torsbybryggeriet skulle få vara kvar. Detta trodde även de borgerliga ledamöterna från Värmland på, med påföljd att de avstod från att rösta på sin egen motion och på den socialdemokratiska reservationen. Hade man gjort det skulle Torsbybryggeriet i dag ha haft en annan situation. Det må vara hur det vill med det; skadan är redan skedd, och jag skall inte klandra Bertil Jonasson och övriga som röstade på detta sätt. Han litade naturligtvis på budgetministern och regeringen.

Men nu undrar jag: Finns det någon som helst möjlighet för staten att ekonomiskt gå in och i varje fall till en del svara för underskottet vid Torsbybryggeriet under en övergångstid och således den vägen garantera fortsatt verksamhet i Torsby? Kalla det gärna beredskapsarbete – billigare eller i varje fall meningsfullare beredskapsarbete kan säkerligen inte de här 45 bryggeriarbetarna få.

Anf. 11 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Elvy Nilsson måste vara medveten om att vi i dag har ett alltför stort budgetunderskott. Det låter inte på argumentationen som om den medvetenheten är särdeles stor. Vi har nu ett tvång på oss att helt enkelt försöka satsa de resurser vi har i det svenska samhället på mer offensiva, framtidsbetonade investeringar. Är det så som Elvy Nilsson säger att det finns en överkapacitet inom branschen och att Torsbybryggeriet är en enhet som inte är rationell, då är det helt klart att det inte är här som vi kan fortsätta att bedriva verksamhet med subventioner.

Vi måste faktiskt ta konsekvenserna av de beslut riksdagen har fattat, att verksamheten inom bryggerinäringen liksom för andra företag skall bedrivas på företagsekonomiskt riktiga grunder. Då är det dags att ställa om vår politik till en mer offensiv näringspolitik. Jag tror inte så mycket på defensiven, som Elvy Nilsson nu talar för.

Problemen får vi möta, som det har sagts förut, med arbetsmarknadspolitiska insatser, så att vi försöker få över personalen till arbeten där det verkligen är framtidsinriktad produktion.

Jag förstår att det är svårt i Torsby, men detta måste vara den huvudlinje som vi i fortsättningen följer i svensk industripolitik under 1980-talet.

Anf. 12 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Alldeles självklart råder det inga delade meningar beträffande det sista: Vi måste skapa sysselsättning som är någonting att bygga på för framtiden.

Men i nuläget går det inte att hänvisa till budgetunderskottet. Det är ju ändå samhällets uppgift att ta hand om och ansvara för försörjningen för dessa människor.

Min fråga var konkret: Finns det några möjligheter att gå in och under en övergångstid driva verksamheten exempelvis som beredskapsarbete, så att sysselsättningen kan få vara kvar tills någon alternativ sysselsättning för dessa människor har skaffats fram?

Det är dock inte mer än 2,1 milj. kr. i pengar som det rör sig om. Det är så mycket som underskottet för Prippskoncernen blir mindre.

Anf. 13 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Skall vi göra så i Torsby måste vi naturligtvis följa samma princip, som Elvy Nilsson talar för, beträffande andra nedläggningshotade företag. Och då gäller det inte bara detta bryggeri. I Gällivare och Tingsryd och på flera andra ställen kommer man att ha svårt att leva kvar med den överkapacitet som finns.

Dessutom måste vi i så fall stiga ut och ta samma ansvar beträffande andra branscher, och då tror jag att även Elvy Nilsson måste inse att det är en princip som gäller mycket mer än de 2 milj. kr. som Elvy Nilsson nu talar om.

Tisdagen den
20 april 1982

*Om återbetalning-
en av mervärde-
skatt till utomnor-
diska turister*

Anf. 14 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara än en gång fråga: Vad är det uttalande värt som vi gjorde i riksdagen och som det ansvariga statsrådet så många gånger här i kammaren har hänvisat till, att vi just när det gäller bryggeribranschen skulle ta regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska hänsyn?

I Torsby är det nu allvarligare än det någonsin varit, så det finns all anledning att ta regionalpolitiska hänsyn i fråga om Torsby.

Är det f. ö. någon mening med att diskutera statliga företag om det inte går att göra någonting ifrån riksdagens sida?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:333 om återbetalningen av mervärdeskatt till utomnordiska turister

Anf. 15 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Erik Börjesson har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder för att kontrollen och återbetalningen av mervärdeskatt till utomnordiska turister inte får ske i land utanför Norden.

De nya bestämmelserna om återbetalning av mervärdeskatt till utländska turister och andra tillfälliga besökare som köper varor här och tar dem med sig till hemlandet infördes den 1 maj 1980. Jag har fått den uppfattningen att bestämmelserna i stort sett fungerar bra. Det är i och för sig naturligt att helt nya regler kan behöva justeras efter någon tids tillämpning. Jag har inhämtat att riksskatteverket har tagit initiativ till en undersökning av den praktiska tillämpningen av återbetalningsbestämmelserna. Undersökningen kommer att omfatta också frågan om det är förenat med några påtagliga nackdelar att kontroll och utfärdande av intyg som berättigar till återbetalning förläggs till annat nordiskt eller utomnordiskt land.

Jag kommer självfallet att föreslå de ändringar av gällande bestämmelser som undersökningen kan ge anledning till.

Anf. 16 ERIK BÖRJESSON (fp):

Herr talman! Jag tackar budgetministern för svaret på min fråga. Av svaret framgår att riksskatteverket nu har tagit initiativ till en undersökning för att se över återbetalningsbestämmelserna, liksom att man skall undersöka kontrollen och utfärdandet av intyg som gäller vid återbetalning i annat nordiskt eller utomnordiskt land.

Anledningen till att jag ställde den här frågan är, att jag ser allvarligt på att olika länsstyrelser tillämpar bestämmelserna olika. Att man får klara och entydiga tolkningar av bestämmelserna är givetvis angeläget när man överlåter på enskilda företag att handha kontroll och intygsutfärdande i samband med återbetalning av mervärdeskatt.

Låt mig från ett praktiskt exempel där ett företag begärt att få tillämpa samma system som godkänts av länsstyrelsen i Stockholms län anföra vad

länsstyrelsen i Malmöhus län yttrat i ärendet: "Länsstyrelsen beklagar den konkurrensbegränsning detta beslut kan innebära, då en konkurrent --- erhållit tillstånd till återbetalning i Tyskland. Då det dessutom kommit till länsstyrelsens kännedom att ett system med återbetalning i annat land är lätt att manipulera finner länsstyrelsen det ytterst viktigt att för undvikande av skattebortfall betona att länsstyrelsens kontrollmöjligheter skall vara tillfredsställande."

Bolaget har sedermera överklagat länsstyrelsens beslut -- ett avslag på framställningen -- hos riksskatteverket. Riksskatteverket säger:

"Med hänsyn till intygets betydelse som bevismedel och de därmed sammanhängande höga kraven på kontrollmöjligheter är enligt RSVs mening de nya rutiner bolaget ansökt om att få tillämpa inte förenliga med RSVs anvisningar."

Riksskatteverket lämnar därmed besvären utan bifall.

Jag skulle med utgångspunkt i detta till budgetministern vilja ställa följande fråga: Delar budgetministern de uppfattningar som resp. myndigheter här har framfört?

Anf. 17 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! De här frågorna kommer nu att tas upp till prövning i den undersökning som omtalas i mitt svar på Erik Börjessons fråga. Ett uttalande från mig om hur systemet -- som ändå har verkat en ganska kort tid -- har fungerat får anstå tills man har gått igenom erfarenheterna av det. Med det får vi nog för dagen nöja oss i den här diskussionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1981/82:332 om kontrollen vid biltransport av virke

Anf. 18 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Filip Johansson har frågat mig om jag vill medverka till att minska vissa oförmligheter vid tillämpningen av lagen om överlastavgift i samband med virkestransporter på hållbara vägar och vägar med djup tjäle.

Enligt lagen om överlastavgift, som varit i kraft sedan 1973, skall sådan avgift tas ut, om exempelvis en lastbil som framförs på väg har högre axeltryck, boggitryck eller bruttovikt än vad som är tillåtet för viss axel eller boggi på fordonet, för hela fordonet eller fordonståget eller för vägen. Avgiften påförs fordonets ägare och är direkt relaterad till överlastens storlek.

Ett av syftena med bestämmelserna om maximerad belastning och om överlastavgift är naturligtvis omsorgen om vägnätet och det däri nedlagda kapitalet. Jag vill särskilt betona att överlasten kan medföra ett oacceptabelt slitage av broarna. Dessa blir ju inte heller bärkraftigare vid tjäle. -- Överlast

*Om kontrollen
vid biltransport
av virke*

på fordon kan emellertid även utgöra en väsentlig fara från trafiksäkerhets-synpunkt med såväl försämrade broms- och köregenskaper som onormala påfrestningar på exempelvis fordonets bärande delar, släpvagnskopplingar och hjulupphängningar. – Genom att inte följa bl. a. belastningsbestämmelserna kan vidare mindre nogräknade företag ge sig själva kostnadsmässiga fördelar, och de seriösa åkarna får svårt att bemöta denna illojala konkurrens. – Kontroller av att belastningsbestämmelserna följs måste därför anordnas även på bäriga vägar och utgör i själva verket ett viktigt instrument i arbetet att motverka de missförhållanden som förekommer inom åkeribranschen.

Det är emellertid, som jag ser det, viktigt att vi utnyttjar våra transportresurser och vårt vägnät optimalt. För att undersöka möjligheterna att höja tillåtet axel- och boggitryck under den tid vägbanan är tjalad har under vintern vid vissa timmertransporter i Värmlands län högre lastvikter än normalt tillåtits. Försöket görs i samarbete mellan virkestransportörerna och vägmyndigheterna. Nyttan för transportörerna kommer att ställas i relation till kostnaderna för ökat vägunderhåll. Det kan även bli aktuellt att utvidga försöket till fler län, efter det att en utvärdering av försöket i Värmlands län har skett.

Anf. 19 FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det svar som han har gett på min fråga, och jag tackar då speciellt för den sista delen av svaret, därför att den öppnar vägar för att komma ur den situation som åkeriägarna befinner sig i f. n.

Jag vill bara kort och gott säga att jag självfallet är medveten om att så länge vi har den nuvarande lagstiftningen måste den efterlevas, men den har fått konsekvenser som är otroligt oroande för åkarna. Jag känner personligen till ett fall, där en åkare för en rätt ringa övervikt fått böter på över 14 000 kr. och ett föreläggande om att vid ett upprepande bötesbeloppet skulle komma att uppgå till 40 000 kr. Dessa uppgifter har vederbörande åkare lämnat direkt till mig, och de har utgjort underlag för den fråga som jag har ställt till kommunikationsministern.

Låt mig sedan bara säga att det är förvånansvärt att vi i detta land har sådana oformligheter i vår lagstiftning att det är hart när omöjligt för en åkare att kunna bedöma vikten på fordonslasten. Det är väl känt att det är skillnad på timmer och timmer och på virke och virke. Det gör att det är väldigt svårt att bedöma lastvikten. I Finland har man liknande förhållanden som i vårt land, men där har man ett helt annat system med en högsta tillåtna höjd på lasten. Man får då lasta inom den ramen.

Nåväl, vi har den lagstiftning som vi har, och den får vi finna oss i, men jag hoppas att det skall vara möjligt att förändra den.

Låt mig helt kort säga att när man nu kommit fram till att det i Värmland bör kunna finnas former för ett bättre utnyttjande av lastfordonen och vägarna, så anser jag det utomordentligt tillfredsställande, samtidigt som jag vill fråga kommunikationsministern, om han i god tid vill medverka till att de

försöken utvidgas till att nästa vinter omfatta även Norrbottens län. I Norrbotten har vi mycket virke som skall transporteras. Flottningsförekommer f. n. bara på en älv. Vi har långa vägar, som dess bättre är fina, stadiga och bra – det skall jag gärna erkänna. Det gör att det finns all anledning att se över formerna för dessa transporter, så att de kan ske på ett för både åkarna och skogsägarna mer ekonomiskt och bättre sätt – liksom på ett rent samhällsekonomiskt bättre sätt.

Anf. 20 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Jag vill börja med ett par korta kommentarer.

Innan man bestämmer sig för hur stor den avgiftspliktiga överlasten beräknas vara görs vissa avdrag med hänsyn till att svårigheter kan finnas att exakt ange orsakerna till att det blivit överlast. Jag vill också nämna att det numera finns indikatorer, som kan användas för att fastställa vilken last man har. Jag håller ändå gärna med Filip Johansson om att det finns svårigheter att fastställa gränserna och att det man skall transportera ofta kan vara svårbedömbart med avseende på den specifika vikten.

På Filip Johanssons fråga huruvida jag vill medverka till att den försöksverksamhet som bedrivs i Värmland skall kunna utvidgas till Norrbotten, kan jag svara att jag – med hänsyn till den vikt jag lägger vid dessa frågor – självfallet med mycket stort intresse följt den försöksverksamhet som har bedrivits i Värmland och som man nu håller på att utvärdera. Som jag antydde i svaret finns det anledning att göra försök också i andra län, om vi finner att verksamheten har fallit väl ut och kan anses ha bestått provet.

Anf. 21 FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tackar även nu för framför allt den senare delen av svaret, och jag hoppas att det kommer att resultera i en annan situation i Norrbotten.

Låt mig bara, i anledning av vad som först sades, anföra att jag har blivit uppvaktad inte bara av åkeriägare utan även av en av länets största sågägare, som beklagat sig över svårigheterna att få fram timmer just av denna anledning.

Det är ytterligt bekymmersamt. Av någon förunderlig orsak tycks den norra länsdelen ha blivit allra värst drabbad av just den här lagstiftningen. Jag har aldrig hört talas om några större problem i den södra länsdelen, men i den norra länsdelen har det tidvis varit dagliga kontroller, vilket har gjort att lastbilsägarna har blivit utomordentligt ohägnade att över huvud taget köra virke.

Men vi hoppas att det försök med en annan ordning som kommunikationsministern är villig att genomföra även utanför Värmland kan komma till stånd. Då kan vi möjligen få en lösning av det här problemet också på sikt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den
20 april 1982

*Om höjd bered-
skap mot mul-
och klövsjuka*

7 § Svar på fråga 1981/82:337 om höjd beredskap mot mul- och klövsjuka

Anf. 22 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Ingvar Eriksson har frågat mig om jag avser att vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en bättre efterlevnad av gällande internationella bestämmelser rörande rapportering av epizootier. Ingvar Eriksson har också frågat mig om tillgången till ändamålsenliga desinfektionsmedel för att förebygga epizootisk smitta är betryggande.

Sverige deltar på olika sätt i det internationella smittskyddsarbetet på husdjursområdet. Sålunda medverkar Sverige bl. a. i den verksamhet som bedrivs av internationella byrån för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. En av byråns viktigaste uppgifter är att samla och sprida tillgängliga fakta rörande sjukdomsläget i hela världen. Anslutna stater, vilkas antal f. n. uppgår till 98, har förbundit sig att omedelbart underrätta byrån om förändringar i epizootiläget. Byrån, som har sitt säte i Paris, vidarebefordrar kontinuerligt alla inkommande meddelanden om förändringar i sjukdomsläget. På dessa meddelanden och övriga rapporter, som kommer direkt till lantbruksstyrelsen, grundar styrelsen, i samråd med inhemska experter sin veterinärmedicinska bedömning av smittriskerna m. m.

Givetvis är det av synnerlig vikt att medlemsländerna noggrant följer gällande regler rörande rapportering av smittsamma sjukdomar. Jag kommer att uppdra åt den svenska delegationen att på lämpligt sätt ta upp denna fråga vid nästa årssammanträde med den internationella byrån för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. Detta sammanträde äger rum i maj 1982.

Åtgärder mot allmänfarliga djursjukdomar regleras i vårt land i epizootilagen med följdförfattningar. Nya bestämmelser trädde i kraft den 1 juli 1980. Dessa innehåller mycket detaljerade anvisningar för bl. a. bekämpande av mul- och klövsjuka. Med anledning av de i Östtyskland och Danmark inträffade sjukdomsfallen, har på olika nivåer vidtagits alla de beredskapsåtgärder som är möjliga och rimliga. Lantbruksstyrelsen följer mycket noggrant utvecklingen i de drabbade länderna. Någon brist på desinfektionsmedel föreligger inte.

Anf. 23 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Först efter det att det i mitten av mars månad skett ett utbrott av mul- och klövsjuka i Danmark framkom det att denna mycket fruktade sjukdom tidigare uppträtt i Östtyskland. De östtyska myndigheterna har inte följt de överenskommelser som, förmodar jag, finns på området – att meddela grannländerna när något sådant händer.

I Östtyskland slaktar man inte ut djuren utan låter dem leva, isolerar gårdarna och vaccinerar djuren. Det innebär att smittan finns kvar och att det fortfarande finns risk att även vårt land skall drabbas. Hade vädersituationen varit ogynnsam hade det varit ganska stor risk för att även vi i södra Sverige

skulle drabbas av denna fruktade husdjurssjukdom.

Vi vet vad det innebär. I Danmark har nu 18 besättningar drabbats, och över 4 000 djur har slaktats. Det senaste fallet inträffade utanför det tidigare området. Det innebär att man nu ser ytterligt allvarligt på risken för en ytterligare spridning.

Jag finner det följaktligen anmärkningsvärt att de östtyska myndigheterna inte omedelbart meddelade grannländerna om utbrottet där. En mul- och klövsjukepidemi skulle innebära enorma förluster i form av utslaktade avelsdjur och högproducerande mjölkdjur och svinbesättningar. Produktionsbortfallet skulle bli omfattande, och det skulle drabba både den enskilde djurhållaren och samhället, som skulle göra stora förluster. Det har danskarna verkligen fått erfara. Därför är det mycket viktigt att Sveriges beredskap mot sjukdomen är god.

Jordbruksministern har i sitt svar – som jag vill tacka för – framhållit att så också är fallet. Svaret ger intryck av att beredskapen har varit tillfredsställande, och jag har också kunnat få det vidimerat vid kontakter med veterinärmyndigheter på länsnivå i södra Sverige. Men jag har också fått ett praktiskt exempel på att det kanske inte i alla lägen är riktigt så bra ställt som man gör gällande.

Helsingborgs mjölkcentral, vars styrelse jag själv tillhör, sökte omedelbart vid utbrottet i Danmark få fatt i desinfektionsmedel i lämpliga förpackningar, bl. a. från Kemikalia i Malmö, varifrån mejerierna i allmänhet tar dessa produkter. Först efter 14 dagar kunde man få citronsyra och först efter tre veckor kunde man komma över lämpliga mängder natronlut i lämpliga förpackningar.

Helsingborgs mjölkcentral ligger ju nära Danmark. Vi är därför angelägna om att riskerna för sjukdomen inte skall öka. Jag vill fråga jordbruksministern vilka åtgärder han är beredd att vidta för att ytterligare försäkra sig om det.

Anf. 24 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Hos länsstyrelserna har man skärpt beredskapen för att kunna handla blixtnabbt, om ett misstänkt eller konstaterat fall skulle uppträda. Hos seminöföreningar, slakteriföreningar och liknande organisationer har man också höjt beredskapen och informerat personalen om hur den skall bete sig.

Förteckning över företag som levererar rengöringsmedel och desinfektionsmedel upprättas av länsstyrelsen. Jag är mycket förvånad över uppgiften att man hade svårt att få tag i dessa desinfektionsmedel. Det är inga märkliga saker som behövs. Det rör sig bara om natriumhydroxid, citronsyra och kalk, och det bör man kunna få tag på i vilken lantmannaförening eller vilken kemicaliaffär som helst.

Anf. 25 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är de facto så att det tog tid innan vi fick tag i desinfektionsmedel i tillräckliga mängder och i lämpliga förpackningar, och

*Om höjd bered-
skap mot mul-
och klövsjuka*

nog är det anmärkningsvärt. Det var därför jag efterlyste om jordbruksministern var beredd att göra en ytterligare undersökning. Samordningen mellan länsstyrelserna och de företag som har hand om mjölkbehandlingen har tydligen inte fungerat. I vårt fall gällde det att förse producenterna med desinfektionsmedel i lämpliga förpackningar. Jag har den uppfattningen att vi måste ha en förebyggande beredskap när hotet står för dörren. Det är därför jag har tagit upp frågan.

Det är mycket tillfredsställande att jordbruksministern ämnar ta initiativ till att vid nästa årssammanträde med den internationella byrån för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar ta upp frågan om rapporteringen länderna emellan. Jag är tacksam för det beskedet.

Anf. 26 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det finns, Ingvar Eriksson, inga bevis för att Östtyskland skulle ha slarvat med rapporteringen. Vi har nu mycket goda kontakter med Östtyskland – praktiskt taget varje dag. Det rykte som Ingvar Eriksson vidarebefordrar kommer jag att ge den svenska delegationen i uppdrag att försöka klara ut vid mötet i Paris.

Länsveterinären kan alltid ange var desinfektionsmedel finns. Jag vet inte vad Ingvar Eriksson menar med lämpliga förpackningar. Skulle ett utbrott av sådana här husdjursjukdomar äga rum, är det viktigt att veta att desinfektionsmedel finns. Om de inte finns precis i de portionsförpackningar som man för ögonblicket behöver är mindre viktigt. Huvudsaken är att de finns och att man får tag i dem.

Anf. 27 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är dock ett faktum att danskarna, när sjukdomen bröt ut i Danmark, inte hade en aning om att detsamma hade hänt i Östtyskland redan en vecka tidigare, och det tycker jag är anmärkningsvärt.

Vid våra försök att få fram förpackningar hade vi kontakter med Kemikalia i Malmö som förser mejerierna med dessa medel. Det företaget tog i sin tur kontakt med Dagab, och inte heller därifrån kunde man snabbt få fram de mängder som det här var fråga om. Jag vidhåller därför min uppfattning att det borde göras en undersökning på detta område. Jag hoppas att jordbruksministern är villig att se till att den kommer till stånd.

Anf. 28 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag upprepar att det finns desinfektionsmedel i landet och att länsveterinären alltid kan ange var de finns. Men naturligtvis skall jag se närmare på detta. Jag kanske också kan få veta vad Ingvar Eriksson menar med lämpliga portionsförpackningar.

Anf. 29 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Skall ett mejeri kunna klara uppgiften att snabbt få ut desinfektionsmedlen till sina producenter – det rör sig om 500–600 på ett

normalt mejeri – måste de finnas i förpackningar som är lätthanterliga och som man kan distribuera direkt. Det fanns alltså inga möjligheter att få dessa medel förrän efter en vecka.

Jag kanske verkar envis, men jag ser ganska allvarligt på detta. Jag tror att det är angeläget med en översyn, och jag tackar jordbruksministern för att han är beredd att göra den.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Om Vietnams
krigsskuld till
Sovjetunionen*

8 § Svar på fråga 1981/82:324 om Vietnams krigsskuld till Sovjetunionen

Anf. 30 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Per-Olof Strindberg har, mot bakgrund av pressuppgifter om att Vietnam betalar av på sin skuld till Sovjetunionen genom att sända arbetskraft till Sovjetunionen och andra östeuropeiska stater, frågat om jag har någon information att lämna om dessa uppgifter, och om uppgifterna är riktiga, vad jag då avser att göra.

Det är riktigt att vietnamesisk arbetskraft finns i Sovjetunionen liksom i vissa andra länder. Anledningen uppges vara undersysselsättning i Vietnam. Även från andra delar av Sydostasien har arbetskraft sökt sig till länder där utkomstmöjligheterna är bättre.

Huruvida den vietnamesiska arbetskraftsutvandringen har något samband med oreglerade skulder till Sovjetunionen känner jag inte till.

Anf. 31 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga. Jag måste i sanningens namn erkänna att jag inte tycker att svaret var speciellt informativt. Jag hade nog väntat mig, eftersom jag ställde frågan innan Vietnams utrikesminister besökte Sverige, att utrikesministern vid det tillfället skulle försöka ta upp den här frågan för att undersöka hur det verkligen ligger till.

Det är helt naturligt att den svenska allmänheten är mycket intresserad av att se hur länder som vi lämnar betydande bistånd till lever upp till vad jag skulle vilja kalla åtminstone rimliga krav när det gäller mänskliga fri- och rättigheter. Samma fråga som jag har ställt till utrikesministern ställdes ju f. ö. vid en presskonferens förra onsdagen till den vietnamesiske utrikesministern, som då viftade bort frågan med att bl. a. säga att det var förtal av den vietnamesiska staten.

Såvitt jag vet har Vietnam stor arbetslöshet och stora ekonomiska problem, trots att landet har en stor krigsmakt och håller 200 000 man i Kampuchea. Vad jag bl. a. baserar min fråga på är den uppgift som lämnats i den brittiska tidningen Foreign Reports, att ett avtal skulle ha tecknats i höstas i Moskva om hur Vietnam skall kunna klara sina skulder till Sovjetunionen för dess bistånd. Enligt det avtal som då skulle ha tecknats

197

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

skall under åren 1981–1985 ungefär 500 000 man sändas till olika länder inom Comecon. 15 000 skulle redan nu befinna sig i Bulgarien för att där arbeta inom tung industri. Det skulle här gälla ett kontrakt på tre år – det har också nämnts sju år.

Det intressanta med det här är att det alltså inte är fråga om gästarbetare eller något sådant, för 40 % av den lön som de här arbetarna skulle erhålla skulle de själva få behålla, medan 60 % av lönen skulle vara en avbetalning på den vietnamesiska statskulden till Sovjetunionen. Många av dessa arbetare skulle också tjänstgöra på gas- och oljefälten i Sibirien och i delar av det europeiska Ryssland.

Givetvis är det också intressant hur man skulle rekrytera den här arbetskraften. Det har angetts två olika vägar. Dels skulle man, med hänsyn till att det nu är mycket stor arbetslöshet i Vietnam, ta ut frivilliga, som det heter. Dels skulle man, eftersom det fortfarande enligt uppgift finns hundratusentals människor i koncentrationsläger eller liknande, efter modell exempelvis från Cuba sända icke önskade element till de här arbetslägren – eller vad man nu skall kalla dem. Därigenom skulle man göra sig av med den arbetskraft som man inte vill ha i Vietnam.

Det här är, förmodar jag, något mer än ett rykte, herr utrikesminister, eftersom vietnameser i exil i Paris har bildat en aktionskommitté som verkligen går emot detta. Är det så att de här uppgifterna är riktiga, är det verkligen inte fråga om gästarbetare, utan det är så att man använder arbetskraft som ren handelsvara för att betala av en skuld. Detta skulle jag snarast vilja kalla slavarbete.

Jag tycker att det vore intressant om utrikesministern framöver verkligen ville sätta sig in i det här problemet. Den svenska allmänheten har rätt att kräva besked på den här punkten.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellationerna 1981/82:164 och 166 om situationen för judarna i Sovjetunionen

Anf. 32 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Bonnie Bernström har i en interpellation ställt följande frågor till mig:

1. Hur ser regeringen på situationen för judarna i Sovjet i dag?
2. Vad gör regeringen för att underlätta för judar att lämna Sovjet?
3. Vad gör regeringen för att judarna i Sovjet skall få utöva sin kultur, särskilt i vad gäller undervisningen i hebreiska?

Anita Bråkenhielm har i en interpellation mot bakgrund av den judisk-sovjetiske vetenskapsmannen Viktor Brailovskijs situation ställt följande fråga:

Vilka möjligheter har den svenska regeringen att medverka till att Sovjetunionen lever upp till de utfästelser som gjorts i Helsingforsavtalet

angående människors rätt att lämna sitt land?

Den bild av de sovjetiska judarnas situation som Bonnie Bernström och Anita Bråkenhielm ger i sina interpellationer är tyvärr välgrundad. Det finns en mängd tillförlitliga uppgifter om att sovjetiska myndigheter på olika sätt trakasserar den judiska minoriteten. I flagrant strid mot Helsingforsöverenskommelsens bokstav och anda försvåras judarnas religiösa och kulturella liv.

Personer som bedriver eller deltar i undervisning i hebreiska utanför den officiella universitetsundervisningen drabbas ofta av förhör, husrannsakan, konfiskering av litteratur etc. Dessutom har antalet emigrationstillstånd för sovjetiska judar minskat drastiskt under senare tid. Personer som begärt emigrationstillstånd utsätts ofta för hårda repressalier.

Den svenska regeringen har många gånger uttalat sin djupa oro över de sovjetiska judarnas situation och över den hårdnande politiken i emigrationsfrågor. Detta har skett både direkt till Sovjetunionen och i internationella sammanhang.

I mitt anförande vid Madridmötets öppningssession den 13 november 1980 påtalade jag diskrimineringen av judar och svårigheterna för judar att få utresetillstånd. Viktor Brailovskijs situation togs också upp av den svenska ESK-delegationen i ett anförande den 11 december 1980.

Den svenska delegationen i Madrid har i dessa frågor haft samråd med andra länders delegationer och med judiska organisationer. Som jag omnämnde i ett svar på Evert Svenssons interpellation av den 19 februari 1982 om religionsfrihetsfrågornas behandling vid den europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen ESK och i Förenta nationerna, framlade åtta neutrala och alliansfria stater, däribland Sverige, i december 1981 ett kompromissförslag till slutdokument från Madridmötet.

Detta dokument innehåller bl. a. vissa nya bestämmelser om religionsfrihet och om de religiösa trosriktningarnas ställning utöver vad som redan återfinns i den s. k. Helsingforslutakten. Det är regeringens förhoppning att förslaget till slutdokument skall kunna ligga till grund för en överenskomst vid Madridmötets återupptagande i höst. Sverige kommer aktivt att verka i den riktningen.

Även inom FN:s ram har Sverige aktivt arbetat för att stärka skyddet för religionsfriheten. Den deklaration om skydd mot religiös ofördragsamhet som FN:s generalförsamling antog i höstas gick tillbaka på ett initiativ av bl. a. Sverige, och vi verkade in i det sista för att deklarationen skulle få ett så konkret innehåll som möjligt.

Inom FN och ESK har man också enats om bestämmelser till skydd för internationella minoriteters kultur. Att diskriminera ett minoritetsspråk strider naturligtvis mot andan i dessa bestämmelser.

Många regeringar, organisationer och enskilda personer har kritiserat sovjetmyndigheternas trakasserier mot den judiska minoriteten. Tyvärr har denna kritik inte lett till några positiva förändringar i den sovjetiska politiken. Därav får man inte dra slutsatsen att det skulle vara omöjligt att påverka den kommunistiska supermakten. Sovjetunionen kan i längden

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

knappast bortse från världsoptionens tryck. Därför måste vi konsekvent och ihärdigt brännmärka den diskriminering som förekommer och kräva att den skall upphöra.

Sovjetiska invändningar om att behandlingen av sovjetiska judar skulle vara en intern sovjetisk angelägenhet måste bestämt tillbakavisas. Genom FN:s stadga och den allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna har skyddet för de mänskliga rättigheterna blivit en gemensam angelägenhet för alla stater.

Sovjetunionen har också anslutit sig till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och härigenom åtagit sig att bl. a. respektera religionsfriheten. Genom att underteckna slutakten från Helsingfors har Sovjetunionen vidare accepterat principen att kränkningar av mänskliga rättigheter angår alla ESK-stater och inte bara den stat på vars territorium kränkningarna äger rum.

Anf. 33 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Det är ett svar som visar en stor förståelse för den situation som den judiska minoriteten i Sovjet har och ett svar som fördömer den sovjetiska statens brott mot de mänskliga rättigheterna och de deklARATIONER härom som Sovjetstaten har undertecknat.

Situationen för judarna i Sovjet har på senare tid undergått en sådan försämring att det är befogat att tala om en hotande katastrof.

Flera hundra tusen – närmare bestämt 380 000 – judar i Sovjet väntar på att få utresetillstånd till Israel. Oftast avslås visumansökningarna, och det kan dröja flera år efter första visumansökan innan utresetillstånd ges – om det ges. Detta strider mot Helsingforsavtalet 1975. Det strider också mot FN-deklARATIONENS 13 § 2 mom., som säger: "Envar har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget, och återvända till sitt eget land.

Men den som lämnar Sovjet betraktas som landsförrädare. Det är det officiella svar som Sovjetmyndigheterna lämnar på frågor. Den som ansöker om visum betraktas således också som landsförrädare.

80 personer har nu kämpat i 10 år i Sovjet med att få utresetillstånd – i 10 år eller längre. Till dessa kommer ytterligare 130 familjer eller 400 personer som väntat mellan 5 och 10 år på att få emigrera.

1979 var det bästa året av alla de 13 åren sedan 1968 när det gäller antalet i Moskva utställda visa för Israel, nämligen 50 343. 1980 – året för olympiaden – skedde dramatiska förändringar, och sammanlagt utfärdades det året bara 20 319 visa, en minskning jämfört med föregående år på nära 60 %. I februari i år utfärdades 200 visa. Siffrorna pendlar nu mellan 200 och 300 per månad, vilket sammanlagt skulle tyda på en dramatisk försämring till mindre än en tjugondel jämfört med 1979.

Det paradoxala är att samtidigt som judarna förvägras utresetillstånd utsätts de för trakasserier om de ansöker om visum. Ofta förlorar de sina jobb och får svårigheter att klara sin försörjning, och samtidigt riskerar de att dömas för parasitism. Många dras också inför rätta och anklagas för

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

osovjetisk verksamhet. Oftast är den en ren omöjlighet för vänner och släktingar att bevaka rättegångarna, liksom det är omöjligt för utländska journalister att rapportera från dem. Offentligheten vid rättegångarna är ytterst begränsad. I fallet Viktor Brailovskij, som Anita Bråkenhielm kommer att gå närmare in på, sattes dessutom ut kravallstaket runt den synnerligen avlägset belägna rättegångssalen, dit bara Brailovskijs son och hustru beviljades tillträde.

Judarna ges inte heller möjlighet att utöva sin kultur – en rättighet som de enligt Helsingforsavtalet skall ha. De kan inte ge ut tidningar eller tidskrifter på hebreiska. Försök att ordna seminarier och andra träffar om judisk kultur drabbas av ständiga svårigheter. De som undervisar grupper i hebreiska utsätts nu för allt intensivare trakasserier och hotelser och uppmanas att sluta sin verksamhet – detta till skillnad från andra minoriteter i Sovjet.

Låt mig ge några data och siffror. 1940 gick hundra tusen ungdomar i judiska skolor. I dag är siffran noll. De 10 judiska teatrar som en gång fanns har stängts. Det finns inget judiskt bokförlag. T. o. m. ett hebreiskt lexikon har beslagtagit i tullen därför att det ansågs vara antisovjetisk propaganda. På 25 år sjönk antalet synagogor från 450 till 65 och är nu nere i 57. Det finns 2 rabbiner för de 2 miljoner judar som lever i Sovjet. Religiösa föremål får inte tillverkas.

1969 skrevs 111 900 judar in vid universiteten. 1977 var siffran nere i högst 66 900, och siffran har sedan sjunkit katastrofalt. Utrikesministern nämner något om den officiella universitetsundervisningen, men den kan således inte de judiska studerandena följa. Den judiska kulturen hotas av utrotning. Det är därför som vi måste tala om en hotande katastrof.

Sovjetstaten utsätter således judarna för ett dubbelt förtryck. De tillåts inte leva som judar i Sovjet, och de tillåts inte heller att lämna landet. Det är därför lätt att förstå att många av dem finner tillvaron alltmer pressande.

Låt mig här också ta upp några enskilda fall.

I min interpellation har jag omnämnt Ida Nudel, som av den judiska minoriteten i Sovjet har kallats "fångarnas ängel". Hon har hjälpt de judiska fångarna och deras familjer, som ju ofta försätts i svåra ekonomiska omständigheter när någon i familjen grips. Hon har också på olika sätt hjälpt de unga män som vägrat att fullgöra sin värnplikt – den som måste fullgöra sin värnplikt betraktas nämligen som en säkerhetsrisk, och det kan dröja mycket lång tid efter värnpliktens fullgörande innan utresetillstånd beviljas.

Ida Nudel ansökte själv om visum för över tio år sedan, men hennes visumansökningar har avslagits. I ren desperation satte hon till slut upp ett plakat på sin balkong med texten "KGB, ge mig visa!" För detta dömdes hon och förvisades till den lilla sibiriska byn Krivosheino i fyra år, långt från vänner som kunde besöka henne och till en hård isolering; människor i byn vände henne ryggen när hon försökte inleda samtal eller gick över till andra sidan av gatan när de mötte henne. Nu är hon emellertid frigiven och än så länge tillbaka i Moskva, men hon måste förnya sin visumansökan. Även vid förnyandet av visumansökningar har nya byråkratiska hinder uppstått. Tidigare kunde en avslagen ansökan förnyas efter sex månader, men nu

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

måste det dröja tolv månader mellan varje ansökningstillfälle, och vidare måste varje ansökan kompletteras med en ny inbjudan från Israel. Tyvärr fungerar inte postgången som den borde göra, och de nya inbjudningarna kommer inte alltid fram.

Ida Nudel har med fredliga metoder arbetat för sin och andras sak. Hon har betytt mycket för den judiska minoriteten i Sovjet. Av det skälet har jag och några andra riksdagsledamöter nominerat henne till det fredspris som skall delas ut av Nobelkommittén i Oslo i december i år.

Ett annat människoöde är Abe Stollar, en amerikansk jude som för 50 år sedan utvandrade till Sovjet, i tron att det kommunistiska samhället skulle ge lösningar på de problem som finns i världen. Under Stalintiden märkte han de alltmer hårdnande antisemitiska förföljelserna och ville återvända till USA 1952, men han fick då avslag på sin emigrationsansökan. Den har sedan förnyats många gånger. År 1975 fick han emellertid ett utresetillstånd för sig, sin ryska hustru och deras gemensamma son. De sålde allt vad de ägde och hade för att kunna köpa flygbiljetter. Kläderna skickade de i väg till Israel. När de satt på flygplatsen och väntade på att flyget skulle ropas ut kom en KGB-tjänsteman och sade att deras utresetillstånd var tillbakadraget, eftersom hans hustru var en säkerhetsrisk. Och där stod de. De kom inte ut ur Sovjet.

De blev ett offer för diktaturens nyckfullhet. De hade inte någon bostad och inte heller några pengar. Under den första tiden fick de bo hos vänner tills de efter några veckor kunde få tillbaka sin gamla bostad. Men de hade inga möbler, utan måste sova på tidningspapper, och varje kväll fick de tvätta sina kläder, eftersom sommaren var het och fuktig och de inga ombyten hade. Vännerna försörjde dem. Efter några år fick Abe Stollar rätt till den pension som han under sina yrkesverksamma år arbetat in. Han lever numera på den, men under mycket små omständigheter och tvingas, trots sin numera höga ålder, att ta extraknäck för att få det att gå ihop ekonomiskt. Han har nu fått tillbaka sitt amerikanska medborgarskap. Det tog honom bara några veckor att få tillbaka det medborgarskapet efter det att han ansökte – en behandlingstid som han tyckte var himmelsk. Men trots att han har sitt amerikanska medborgarskap beviljas han inte utresetillstånd. Sovjetstatens brott mot de mänskliga rättigheterna är grova. Sovjetstaten förhindrar inte bara att människor fritt lämnar sitt land utan vägrar också människor att återvända till sitt eget land. Abe Stollar är ett offer för den kommunistiska diktaturen.

Utrikesministerns svar är en skarp protest mot Sovjets brott mot de mänskliga rättigheterna. Det finns inget att anmärka på Sveriges agerande i olika sammanhang, men jag efterlyser ändå förslag till konkreta aktioner och protester inom den närmaste tiden. Situationen är alarmerande för den judiska minoriteten i Sovjet, och aktiva åtgärder behövs nu.

Jag vill därför fråga utrikesministern: Vilka åtgärder eller protester ämnar utrikesministern inom den närmaste tiden vidta eller avlämna till stöd för den judiska minoriteten i Sovjet?

Anf. 34 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Även jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på våra interpellationer. Av svaret framgår att den svenska regeringen är uppmärksam på den förföljelse som religiösa och etniska minoriteter i Sovjetsamhället utsätts för. Jag tycker mig också mellan raderna i det formella svaret utläsa ett engagemang, som i så fall är glädjande.

Alla pampiga uttalanden om strävan efter fredlig samexistens i världen måste förefalla som ett hån när de kommer från en stat som behandlar sina egna medborgare på det sätt som den sovjetiska. Kommuniststaten trakasserar dem som begår det oförlåtliga brottet att vilja lämna det socialistiska paradiset. Efter en tillfällig lättnad framför allt år 1979 verkar det nu som om en tilltagande skärpning skulle resultera i att praktiskt taget inga emigrationstillstånd beviljas.

Jag har nyligen haft tillfälle att i Moskva möta en del av dessa människor, som lever i ett ingenstansland, en ingentingtillvaro, där de å ena sidan är instängda i det samhälle som å andra sidan samtidigt berövat dem deras arbete, utbildningsmöjligheter, sociala trygghet och förankring – alltså ett samhälle som kastat ut dem i en ovisst, fritt flytande tillvaro, där den totalitära maktens nästa schackdrag nästan alltid är oförutsägbart. Det säger sig självt att myndigheterna genom att utsätta dem som ansöker om emigrationstillstånd för osystematiska trakasserier – just den bristande systematiken gör osäkerhets känslan och plågan desto större – och på samma gång nästan helt upphöra med beviljandet av emigrationstillstånd uppnår sitt syfte: antalet ansökningar kommer naturligtvis under dessa omständigheter att gå ner. Makthavarna kan sedan i officiell statistik påvisa att inga önskar emigrera – ingen söker om tillstånd.

En familj som 1979 från hög nivå i utrikesdepartementet fått löfte att emigrera under andra halvåret 1981 får nu, vart de än vänder sig för att påminna om detta myndighetslöfte, obevekligen hänvisning till en låg nivå inom emigrationskontoret, OVIR, där deras förfrågan slutligen obevekligt besvaras med att den inte kan behandlas på denna låga nivå.

I en mycket speciell situation hamnar Viktor Brailovskij då han efter en planerad villkorlig frigivning i höst från det arbetsläger i den kasakhstanska öknen, där han f. n. vistas, inte får återvända till sin hemstad Moskva. En intressant paradox är att Brailovskijs unge son, som jag träffade strax efter dennes återkomst från ett besök hos fadern, fått det intrycket att fadern behandlats förhållandevis väl av lokalbefolkningen, på grund av det utbredda missnöje som finns hos den muhammedanska lokalbefolkningen i Kasakstan gentemot den sovjetiska invasionen i Afghanistan.

Om Brailovskij frigives som beräknat omkring den 1 september, hamnar han då i en fullständigt fågelfri tillvaro? Sommaren och hösten bör vara tidpunkten för intensivt västerländskt engagemang för att förmå myndigheterna att då tillåta den emigration som han sedan flera år förgäves väntat på.

Man måste onekligen fråga sig, varför Sovjetsamhället så obevekligt kvarhåller dessa ur samma samhälles synpunkt uppenbarligen misshagliga

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

medborgare. Det är svårt att frigöra sig från den obchagliga tanken att man här försöker låta den judiska minoriteten tvingas in i den roll som detta folk på ett så skrämmande sätt fått inta flera gånger under världshistorien, nämligen som syndabock för att kanalisera ett obestämt missnöje i ett samhälle där frihet, trygghet och mänskliga rättigheter är i uppenbar fara. Det kan där vara bekvämt för de maktavande att ha en oskyldig och ofarlig grupp som måltavla för ett missnöje som annars skulle riskera att ta sig mera öppna och för makthavarna besvärande uttryck.

Utrikesministern antyder att den kritik som västerländska regeringar, organisationer och enskilda i många år har riktat mot Sovjetmyndigheterna inte har lett till några positiva förändringar. Man frågar sig också om ett västerländskt engagemang och intresse för enskilda förföljda människors sak kanske utsätter dem för värre trakasserier än de annars skulle ha fått utstå. Jag vill dock, efter att under besöket i Moskva ha haft tillfälle att ingående diskutera just denna problematik med de berörda människorna själva, *understryka vad utrikesministern sagt i sitt svar, nämligen att Sovjetunionen i längden kanppast kan bortse från världsupinionens tryck och att enskilda människor i fångläger, på förvisningsorter och under svåra personliga förhållanden upprepade gånger intygat att det just är västerlandets uppenbara engagemang och intresse för deras sak som dels hjälper till att hålla dem uppe, dels, trots allt, irriterar de sovjetiska myndigheterna i en sådan grad att det på något sätt utgör ett visst skydd för de förföljda.*

Utrikesministern nämner i sitt svar ett antal enskilda initiativ som i denna fråga tagits från den svenska regeringens och olika svenska delegationers sida. Det är dock mycket angeläget med ett fortsatt engagemang, men utrikesministern har inte nämnt någonting om eventuella konkreta planer på svenska initiativ under den närmaste tiden. Finns det t. ex. några möjligheter för den svenska regeringen att ta några initiativ eller göra några framstötter med anledning av den nu aktuella drastiska nedgången i antalet beviljade ansökningar om tillstånd till emigration från Sovjetunionen?

Anf. 35 ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Judarnas situation i Sovjet har förändrats drastiskt på sistone. Det borde oro oss alla. Denna försämring för judarna har vi också kunnat konstatera i Europarådet och i den europeiska parlamentarikergrupp som ägnar denna fråga sin uppmärksamhet.

Av min rapport till Europarådets parlamentariska församling för ett par år sedan framgick, precis som Bonnie Bernström påpekade, att drygt 50 000 judar fick utvandra under 1979. Året därpå hade antalet sjunkit till mindre än hälften, eller 21 000. Under 1981 fick färre än 9 500 utvandra. I år handlar det om knappt 300 per månad. Fortsätter denna tendens, närmar vi oss snabbt en situation där dörren helt stängs för de judar som vill lämna Sovjet. Att dörren håller på att slås igen tyder alla de byråkratiska hinder på som under senare tid har upprättats.

Många tecken vittnar alltså om att de sovjetiska myndigheterna för varje år tar till allt hårdare metoder för att förhindra den judiska emigrationen.

Partiapparatus officiella linje tyder också på detta.

Antisemitismen har intensifierats i massmedia. Publikationer på detta tema sprids systematiskt. Trakasserierna i samband med det komplicerade ansökningsförfarandet är omfattande. Kostnaderna för ett utresevisum är ganska höga. "Refusniks", dvs. de människor som vägras utresetillstånd, utsätts för mycket godtycklig behandling. Det är alltid någon av dem som sitter i fängelse eller som är förvisad till exil i någon avlägsen del av Sovjetunionen.

I strid med såväl Helsingforsavtalet som FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna motarbetar alltså de sovjetiska myndigheterna varje jude som vågar ansöka om utresevisum. Det allvarliga under senare tid är att de formella svårigheterna har blivit betydande. Jag kan bl. a. påminna kammaren om att det numera måste vara en nära släkting, syskon eller föräldrar, som står för inbjudan. Annars går det inte att lämna Sovjetunionen.

Antalet avvisade, som alltså blivit "refusniks", har ökat i mycket betydande omfattning. En säker siffra är 30 000 människor, men det finns de som hävdar att det skulle handla om så många som 50 000.

Jag var, liksom Anita Bråkenhielm, i Moskva för någon tid sedan och träffade ett stort antal judar. Deras berättelser ingav oss oro. De bekräftade att de judar som ber om utresevisum utsetts för den behandling som vanligen består i att de avskedas från jobbet och riskerar att hamna i fängelse. Men det innebär också att posten – däribland breven med inbjudan – numera sällan kommer fram till adressaten och att myndigheterna med jämna mellanrum kräver nya handlingar, som det ofta kan var mycket svårt att få fram.

Ett av skälen till att judarna just i dag upplever den här svåra situationen tror jag är att förhållandet mellan de båda stormakterna har skärpts. Det har utspelat sig liknande händelser vid tidigare tillfällen, när det varit spända relationer mellan Sovjetunionen och USA. Därför tycker jag att det är mycket bra att utrikesministern uttalar sin protest i dag. I den situation som vi befinner oss i tror jag att det just är de små staterna som kan ställa upp till utsatta gruppers försvar. Det gläder mig också att man har agerat vid ESK i Madrid. Jag kan inte nog understryka hur viktigt det är att vi också här i Sveriges riksdag instämmer i utrikesministerns protest mot de brott mot mänskliga rättigheter som begås i Sovjetunionen och att vi tillsammans med kraft måste försöka att förändra situationen för judarna i det sovjetiska samhället.

Anf. 36 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! I denna debatt vill jag fokusera de sovjetiska myndigheternas agerande mot judar och andra dissidenter, dvs. personer som vågar hävda en annan uppfattning än den officiellt vedertagna. I ett demokratiskt samhälle som Sverige är det en garanterad rätt att man får yttra sig fritt och får resa in i och ut från landet utan restriktioner. I sovjetisk lag finns inga uttryckliga förbud mot dessa rättigheter, men i verkligheten trampar de officiella företrädarna för sovjetiska myndigheter dessa rättigheter under fötterna.

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

Under utrikesdebatten den 17 mars redovisade jag behandlingen av Ida Nudel och Vlamidir Slepak, som båda dömts till mångårig intern förvisning till små orter i Sibirien, bara därför att de demonstrerat för sin rätt att utvandra till Israel. Glädjande nog har Ida Nudel nu efter avtjänat straff kunnat återvända till Moskva, där hon bott hela sitt tidigare aktiva liv. Jag vill uttrycka den förhoppningen att de sovjetiska myndigheterna äntligen måtte bevilja henne det tillstånd att åka till Israel som hon under mer än tio år kämpat för.

I dagens interpellationsdebatt skulle jag dock speciellt vilja fokusera situationen för en annan judisk oliktankande, nämligen Anatoly Shcharansky, vars enda brott – såvitt jag kunnat utröna – består i att han dels velat och vill utvandra till Israel, dels informerat utländska journalister och turister om situationen för judar och andra dissidenter.

Anatoly Shcharansky bildade tillsammans med några liktankande humanister den s. k. Helsinki Monitoring Group, vars uppgift var att kontrollera hur de sovjetiska myndigheterna levde upp till den överenskommelse som Sovjet undertecknat i Helsingfors, och som skulle innebära ett åtagande att inom Sovjet respektera de mänskliga rättigheter som fastlagts i olika FN-konventioner och som respekteras av alla demokratier som en självklarhet. När Shcharansky började kritisera de sovjetiska myndigheterna för uppenbara brott mot Helsingforsöverenskommelsen, då började dessa att trakassera honom på alla upptänkliga sätt.

Efter hand som trakasserierna tilltog, fann Shcharansky situationen närmast ohållbar, varför han ansökte om emigrationstillstånd. Detta förvägrades honom. I stället började myndigheterna att på olika sätt beskylla honom för diverse brott mot sitt land.

I januari 1977 visades i TV filmen *Traders in Souls*, där Shcharansky beskylldes för landsförräderi. Den 5 mars beskyllde S. Lipavsky honom i en artikel i *Izvestia* för spionage för CIA:s räkning. Detta ledde till att Anatoly Shcharansky, som f. ö. var relativt nygift med Avital, eller – som hon egentligen heter – Natalja, häktades den 15 mars 1977 och hamnade i det ökända Lefortovofängelset.

Belysande för svårigheterna att få fram personer som kunde förmås att vittna falskt mot Shcharansky är att häktningstiden genom extraordinära beslut förlängdes till nära 15 månader, innan en rättegång kunde öppnas. Under hela denna tid hölls han helt isolerad i fängelset, och myndigheterna vägrade också tillstånd för kontaktade advokater och jurister att träffa honom och biträda honom vid rättegången.

Den 23 augusti 1977 anordnade vi i detta hus den s. k. Shcharansky-hearingen under ledning av borgmästare Härje Stenberg, och under denna klarlades enligt min mening att beskyllningarna mot Shcharansky för landsförräderi var orimliga och osanna. Vi väddjade efter denna hearing att Shcharansky skulle frigges eller i vart fall omedelbart ställas inför en domstol med biträde av valfri jurist. Men först den 10 juli 1978 öppnades en – som jag vill kalla det – skenprocess mot honom, där han biträdades av en myndighetsutsedd advokat. Den 14 juli 1978 dömdes han till tre års fängelse

och tio års arbetsläger med hård regim.

Under strafftiden har Anatoly Shcharansky gång på gång under olika förevändningar avstängts från de rättigheter till brevskrivning och besök han enligt sovjetisk lag har. Trots att han som synes redan för länge sedan avtjänat sitt treåriga fängelsestraff, har myndigheterna åter placerat honom i ett fängelse, nämligen i det ökända Christopolfängelset.

Herr talman! Under hänvisning till det anförda vill jag vädja till utrikesministern att han och övriga företrädare för utrikesförvaltningen söker hjälpa Anatoly Shcharansky till frihet och utvandring till Israel.

Anf. 37 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Här har Ida Nudel nämnts. Vi var tre svenskar som träffade henne för 14 dagar sedan, strax efter det att hon kommit tillbaka till Moskva efter fyra års exil i Sibirien. Hon hade fått detta straff därför att hon hade satt upp ett anslag vid sin bostad om att hon ville ha ett visum.

Det var litet svårt att börja tala med Ida Nudel. Hon sade att hon över huvud taget hade svårt för att tala med människor, eftersom hon under de här fyra åren egentligen bara haft sin hund att tala med. Myndigheterna hade sagt till människorna i den lilla byn där hon vistades att de inte skulle tala med henne, för hon var en fiende till nationen och en förrädare. De som försökte säga någonting till henne blev tillsagda av polisen att inte göra det.

Ida Nudels vänner sade oss att hon hade varit deprimerad och även fysiskt sjuk, men själv sade hon – och det gällde en kollega till oss här i riksdagen: Hälsa att jag inte är förändrad! Hon sade också att vi skulle berätta om vad hon varit med om. Hon vill att man skall föra fram detta i så många fora som möjligt.

Det kändes litet konstigt att sitta och tala med denna lilla kvinna. Man undrade: Hur svag är inte den regim som måste attackera en sådan som hon? Vad är det som gör att den är så rädd för en ensam kvinna, för henne som kallas fångarnas ängel?

Vi var också i Leningrad. Vi fick rapporter om att tusentals böcker och dokument har tagits vid husrannsakan i hemmen där man söker judiska böcker, även barnböcker. Man tar kassetter – alla slags kassetter, även med ABBA-musik – skrivmaskiner och all undervisningsmateriel, därför att judar får inte bedriva studier om sin kultur, om sin egen religion och i sitt eget språk.

Människor som håller på med sådant här blir inte bara hotade själva, utan det sägs till dem, att slutar ni inte kommer det att drabba era barn i skolan.

För första gången på flera årtionden har det i vintras spelats judisk teater i Leningrad. Det har gjorts hemma i lägenheter. Den som var närmast ansvarig för detta blev arresterad. Man kan få sitta i 15 dagar utan rättegång. Det här skedde för en dryg månad sedan. Vid vårt besök satt en av hans närmaste kamrater fortfarande i arrest. Det står ingenstans att det är förbjudet att spela teater i Sovjetunionen. Men när judar försöker göra det är det straffbart, och då sätter KGB in sina resurser.

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

Det är alldeles klart att situationen för de sovjetiska judarna har försämrats drastiskt under de senaste åren. Det finns ändå nyanser i bilden. En sade till oss: Vi har alltid varit diskriminerade, och visst har det blivit mycket värre de senaste åren, men det har ju blivit värre för alla. Andra grupper av dissenter, demokrater och kvinnoföreträdare har mer eller mindre krossats. Det är mycket svårt för judar, men det är också svårt för andra.

Andra pekade mer på den ökade antisemitismen, på de statliga propagandaböckerna, alltid med svart-gula omslag, där man sprider ut agitation mot judisk kultur, mot judar i Sovjetunionen och mot Israel.

Det kanske mest oroande var att det sades att det är så mycket som har gått snett. Livsmedelssituationen är mycket svår. Det är på grund av planeringsmissstag svårt att få tag i smör, mjölk, grönsaker och fisk. En pervers prioritering gör att brännvin säljs överallt men att det finns mycket litet av livsmedel och att dessa kräver långa kötider. Man var rädd för att denna kris, om den fortsätter, kommer att skyllas på judarna precis så som det har hänt i Polen. I Polen finns bara 1 % av de judar som fanns före Hitler, men denna promille skyller man nu på och säger, att det är ni som råår för att det är som det är i Polen. Man sade att det finns en klar risk att detsamma kan hända i Sovjetunionen, dvs. att överheten drar i gång antisemitiska kampanjer för att få människor att tro att det är judarna som råår för de svårigheter som finns i samhället.

Så upplever man det. Man är diskriminerad i fråga om utbildning, kultur och språk, och man förlorar sitt arbete om man begär att få lämna Sovjetunionen. Myndigheterna vill inte ha oss här, säger man, men varför låter de oss inte lämna landet? Den judiska minoriteten i Sovjetunionen har känt att de senaste åren inneburit en mycket kraftig försämring, och den är därför starkt oroad inför vad som skall hända. Uppmaningen till hela världen är att följa vad som händer och att reagera.

Anf. 38 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Flera ledamöter har redan berättat om sina upplevelser i kontakterna med judar i Sovjetunionen. Låt mig ge ytterligare några bidrag till bilden.

1976 och hösten 1980 besökte jag Moskva. Jag hade förmånen att träffa några av dem som lever utanför samhället, som har begärt och vägrats utresevisum.

Herr talman! Jag säger att det var en förmån, för det var en gripande upplevelse. Trots den tragiska bakgrunden fick jag i kontakterna med dessa människor bevis på mänsklig okuvlighet och frihetslängtan, som jag aldrig glömmer. Jag fick bevis på sammanhållningens och självständighetens betydelse även i svåra materiella situationer.

”De nio år som har förflutit sedan jag begärde utresevisum har varit de bästa åren i mitt liv, trots trakasserier och trots att jag blev av med mitt jobb, min ställning och mina arbetsuppgifter”. sade professor Alexander Lerner till mig. Jag har under de här åren, sade han, levt ärligt och befriat mig från

det hyckleri som är en oskiljbar del av det sovjetiska kommunistisamhället.

Jag tänkte framför allt uppehålla mig vid frågan om undervisningen i hebreiska. Som några talare redan har nämnt, är det helt klart att det hebreiska språket diskrimineras. Den judiska minoriteten är den sextonde i storlek av över hundralet minoriteter i Sovjetunionen. Det finns inget annat språk som behandlas på samma sätt som hebreiskan. Det måste vara något oerhört farligt för sovjetsamhället med den judiska kulturen och den judiska sammanhållningen, eftersom man inte tillåter någon offentlig undervisning, inte utgivning av några böcker på hebreiska och inte införande av böcker på hebreiska till Sovjetunionen.

För att möta denna situation har många judar, i linje med det starkt ökade intresse för judisk kultur som har vuxit fram på senare tid, börjat med privat undervisning. Men den godkänns inte som hederlig, laglig försörjning. Det är den sovjetiska varianten av det berömda moment 22. Den som ansöker om utresevisum blir av med sitt jobb. Om han eller hon då försöker försörja sig genom privatundervisning godkänns inte det som hederlig försörjning, utan vederbörande riskerar att fällas enligt lagen om parasitism.

Den undervisning i hebreiska, som ändå har byggts upp, var imponerande. Åtskilliga hundratal människor deltog i dessa studier i deltagarnas hem, trots de stora risker som det innebar för dem som var med. När jag var där uppskattade man att deltagarantalet bara i Moskva var omkring 1 000, och det var 60 lärare engagerade. Men sedan dess och fram till nu har det kommit allt tätare rapporter om trakasserier mot dem som undervisar. KGB sätter sina spioner utanför de lokaler där undervisning äger rum, fotograferar och söker upp lärarna och varnar dem att de kommer att bli åtalade för vanliga brott om de inte slutar med undervisningen. Deras bostäder genomsöks, och all litteratur tas ifrån dem.

Det är helt klart att detta strider mot flera av de FN-konventioner som också Sovjetunionen har skrivit under. Enligt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter är språkfrågan en nyckelpunkt i begreppet kulturell frihet. De stater som har etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall inte vägra någon som tillhör en sådan minoritet rätten att tillsammans med andra medlemmar i gruppen utöva sin kultur, utöva sin religion och använda sitt eget språk, sägs det i en av dessa konventioner. Även i Helsingfordokumentet betonas rätten till språket och till den egna kulturen.

Det är ingen överdrift, herr talman, att säga att vad vi nu bevittnar är ett försök till kulturellt folk mord på den judiska minoriteten i Sovjetunionen. Som det har sagts här tidigare: De tillåts inte lämna landet, och är de kvar så tillåts de inte att vara judar.

Det är glädjande att notera den stora enighet som har rått i diskussionen i dag. Det är bara vpk som inte har funnit det motiverat att delta. Det är kanske begripligt, men det är beklagligt.

Låt mig sluta med att ge en liten praktisk illustration till hur den kulturella isoleringen utövas. När jag reste till Moskva tog jag med mig de här tre

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

Tisdagen den
20 april 1982

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

böckerna som jag tänkte ge till mina vänner. Det var inga provokationer, utan mycket oskyldiga böcker: en judisk encyklopedi, en barnbok med teckningar om freden av israeliska och arabiska barn och en bok om judisk kultur, alla tre på ryska och den sista boken utgiven av UNESCO. Men inte ens en bok utgiven av UNESCO om judisk kultur fick införas, utan alla tre böckerna togs av tullen utan närmare motivering.

Herr talman! Jag förutsätter att den svenska regeringen på lämpligt sätt protesterar mot det kulturella övergreppet att inte ens böcker utgivna av FN-organ, som Sovjet är med i, får införas till människorna som bor i Sovjet. Det är svaghet man visar, när man inte ens vågar låta människorna läsa skrifter utgivna av FN-organ.

Anf. 39 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det råder ingen som helst tvekan om att regeringen är beredd att fördöma de uppenbara brott mot grundläggande mänskliga rättigheter som Sovjetstatens behandling av judarna innebär. Det gäller judeförföljelsen i alla dess skepnader, vare sig det handlar om kulturellt förtryck eller om att hindra människor från att utnyttja rätten att lämna sitt land; tillfälligt eller för gott. Det kan vara bra att efter den här ganska detaljrika debatten vad gäller olika mänskliga öden inom den judiska befolkningen i Sovjet läsa upp en enkel mening som finns inskriven i konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna, vilken även Sovjet har skrivit under. Där står så här: Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget.

Vad kan då Sverige göra för att de sovjetiska judarna skall få drägligare förhållanden? Ja, egentligen är det ganska mycket vi kan göra. Ändå skall vi inte vänta oss att just det vi gör kommer att avsätta märkbara resultat. Vi kan medverka i den internationella opinionsbildningen. Där har vi ett självklart ansvar. Skulle vår röst tystna, är det inte säkert att någon annan talar heller. Att vi inte kan visa upp viktiga konkreta resultat gör inte det här ansvaret mindre. Vi kan ta upp enskilda fall, som har skett nu i den här debatten, också i internationella forum där det är möjligt och lämpligt. Vi kan ta upp frågan på ett mera generellt sätt i internationella sammanhang: fördöma förföljelse, kräva att Sovjet skall leva upp till sina internationella förpliktelser i Helsingforsfördraget, FN-stadgan och i många andra dokument. Vi kan också försöka att skärpa de förpliktelser som Sovjet och andra stater har att leva upp till. Det är det vi försöker att göra inom ramen för den europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen, som just nu pågår i Madrid.

Bonnie Bernström berättade om svårigheter som judar i Sovjet har med att få utresetillstånd och om trakasserier som drabbar dem som har sökt utresetillstånd. Jag kan berätta för kammaren att det är precis den sortens övergrepp som vi försöker att förhindra, i varje fall försöker vi se till att de strider mot internationella förpliktelser. Det är därför som vi i Madrid har krävt att den kategori människor som det här handlar om inte skall bestraffas med försämringar när det gäller bostäder, utbildning och sociala bidrag. De här stadgarna eller bestämmelserna, eller vad man vill kalla dem för, pekar naturligtvis inte ut just Sovjet och judarna i Sovjet, men det är klart för var

*Om situationen
för judarna i Sov-
jetunionen*

och en som vet vad det handlar om, att det är just de som åsyftas.

Vi har också sagt att när sådana här ansökningar görs om att få lämna ett land, antingen för att återförenas med släktingar tillfälligt eller för att emigrera, skall beskedet från myndigheterna inte dröja. Vi har t. o. m. gått så långt i detalj, att vi har sagt att de avgifter som man från myndigheternas sida kan ta ut för denna typ av tjänster inte får överskrida en medelstor månadslön, för att man inte den vägen skall hitta ett kryphål i de internationella stadgarna för den övergreppspolitik som man bedriver.

Det är ofrånkomligt, herr talman, att en sådan här debatt delvis kommer att bli ganska teknisk, och handla om utresetillstånd, FN-deklarationer, europeiska deklarationer och stadgar av skilda slag. Tills sist handlar det om en mycket bister och trist politisk verklighet. Det handlar om att judehatets hemiska historia inte har räckt till ens för att få upplysta politiska ledare att inse sitt ansvar. Det handlar om att länder som kallar sig för socialistiska finner det förenligt med sina intressen och sin ideologi att hämta styrka i människors förakt och fördomar mot judar. Jag tycker, herr talman, att detta är avskyvärt.

Anf. 40 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tror att det inte nog kan understrykas att debatten om judarna i Sovjet handlar om dels rätten att vara jude i Sovjet, dels rätten att få utvandra från Sovjet. Ingen av dessa rättigheter infrias av Sovjetstaten.

Numera förklarar Sovjetstatens officiella representanter det sjunkande antalet beviljade visum med att emigranterna inte reser till Israel utan från Wien, dit de kommer först, reser direkt till USA, eller att de efter några månader emigrerar från Israel till andra länder.

Herr talman! Emigranterna reser till Israel, men även om så inte vore fallet, så är det inte emigranterna som begår fel utan Sovjet, som bryter mot FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna. I dess 13 § står nämligen inget om att rätten att lämna sitt land när det gäller Sovjetmedborgare enbart betyder att de får resa till Israel och ingen annanstans. Sovjetstaten lägger över skulden på de enskilda emigranterna. Därför måste Sverige som land, bestående av enskilda människor, försvara de mänskliga rättigheterna. Situationen är alarmerande, när man i Sovjet tar till sådana nödlögner för att försvara sina brott mot de mänskliga rättigheterna.

Anita Bråkenhielm och jag har efterlyst information om kommande protester – om det kommer att överlämnas någon protest till Sovjetambasaden eller Sovjets representanter inom den närmaste framtiden. Jag kunde inte av innehållet i utrikesministerns svar dra några slutsatser om att någon sådan protest kommer att överlämnas, men jag tycker att utrikesministern har givit ett bra svar här i kammaren. Vi får hoppas att de sovjetiska representanter som finns här i Sverige läser protokollet från den här debatten eller åhör debatten nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

1981/82:2476 av *Lars Werner m. fl.*

Förslag till ny lagstiftning om utländska förvärv av svenska företag m. m.
(prop. 1981/82:135)

1981/82:2477 av *Lennart Andersson*

Flexibel skolplanering m. m. (prop. 1981/82:157)

1981/82:2478 av *Erik Wärnberg m. fl.*

Lag om skatt på vissa kassetband (prop. 1981/82:159)

1981/82:2479 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

Förslag till konkurrenslag (prop. 1981/82:165)

1981/82:2480 av *Holger Bergman*

Ändringar i skollagen (1962:319) m. m. (prop. 1981/82:167)

1981/82:2481 av *Eric Rejdnell*

Revisors kompetens m. m. (prop. 1981/82:171)

1981/82:2482 av *Olof Palme m. fl.*

Vissa pensionsfrågor m. m. (prop. 1981/82:174)

1981/82:2483 av *Erik Hovhammar*

1981/82:2484 av *Svante Lundkvist m. fl.*

Ändring i skogsvårdslagen (1979:429), m. m. (prop. 1981/82:177)

1981/82:2485 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

Försäkringsrörelselag, m. m. (prop. 1981/82:180)

1981/82:2486 av *Kerstin Göthberg m. fl.*

Ändring i sekretesslagen (1980:100), m. m. (prop. 1981/82:186)

1981/82:2487 av *Göran Karlsson m. fl.*

Vissa åtgärder mot prostitutionen (prop. 1981/82:187)

1981/82:2488 av *Kerstin Anér*

1981/82:2489 av *Lars Werner m. fl.*

Ändring i datalagen (1973:289) m. m. (prop. 1981/82:189)

1981/82:2490 av *Olof Palme m. fl.*

Förslag till lag om förbud mot utförelse av krigsmateriel, m. m. (prop.
1981/82:196)

1981/82:2491 av *Lars Werner m. fl.*

Nordiskt kultursamarbete m. m. (prop. 1981/82:200)

1981/82:2492 av *Joakim Ollén*

Förslag till ändrad uppbörd av bensinskatt, m. m. (prop. 1981/82:201)

1981/82:2493 av *Oskar Lindkvist och Lars Ulander*

1981/82:2494 av *Margareta Winberg och Marianne Stålberg*

Kontroll över visst automatspel (prop. 1981/82:203)

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

Meddelande om interpellation

1981/82:2495 av *Lars Werner m. fl.*

Försäkringsrörelselag, m. m. (prop. 1981/82:180)

1981/82:2496 av *Lars Werner m. fl.*

Ändring i sekretesslagen (1980:100), m. m. (prop. 1981/82:186)

1981/82:2497 av *Kurt Hugosson*

1981/82:2498 av *Kurt Hugosson m. fl.*

1981/82:2499 av *Hilding Johansson m. fl.*

1981/82:2500 av *Joakim Ollén*

Ändring i datalagen (1973:289) m. m. (prop. 1981/82:189)

15 § Anmäldes och bordlades

Näringsutskottets betänkanden

1981/82:28 Myndighetsorganisationen inom energiområdet (prop. 1981/82:100)

1981/82:32 Det sjätte internationella tennavtalet (prop. 1981/82:117 och 1981/82:100)

16 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 20 april

1981/82:172 av *Rolf Clarkson* (m) till kommunikationsministern om den beslutade flyttningen av inrikesflygets trafik från Bromma till Arlanda:

Riksdagen beslöt den 17 december 1980 att det reguljära inrikesflygets trafik med Fokker F 28 skall flyttas från Bromma till Arlanda. Detta beslut fattades under vissa bestämda förutsättningar. Dessa var dels att kollektivtrafikförbindelserna mellan Stockholms city och Arlanda förbättras, dels att kommun och landsting var beredda att tillsammans med staten medverka till att skapa förutsättningar för en förbättrad in- och utriksterminal i centralt läge i Stockholm. En finansiell medverkan från bl. a. landstinget förutsattes härvid. Detta riksdagens beslut förtydligades ytterligare senare vid riksdagsbeslut våren 1981. I trafikutskottets utlåtande, TU 1980/81:28, s. 14, som också blev riksdagens beslut, kan följande citeras:

”Utskottet vill för sin del kraftigt understryka vad föredraganden i dessa delar anför. Ett genomförande av de i detta betänkande förordade investeringarna förutsätter enligt utskottets uppfattning att landstinget i överensstämmelse med tidigare riksdagsbeslut och uttalandena i förevarande proposition fullgör sin bidragsskyldighet.”

Ett avtal med landstinget var således en av förutsättningarna för det regionala inrikesflygets flyttning. Något avtal som här avses har ej slutits, ej heller har någon finansiell medverkan skett från landstingets sida.

Oaktat detta pågår arbeten med sådana anläggningar som är nödvändiga för att linjetrafiken skall kunna flyttas från Bromma till Arlanda. Riksdagens beslut åsidosätts således.

Mot denna bakgrund ber jag att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Avser statsrådet att vidtaga åtgärder i syfte att riksdagens den 17 december 1980 fattade beslut efterlevs?

2. Om så ej är fallet, avser då statsrådet att avbryta nu pågående anläggningsarbeten som berör det reguljära inrikesflygets trafiks flyttning från Bromma till Arlanda?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 19 april

1981/82:346 av *Bengt Wittbom* (m) till kommunikationsministern om en flyglinje mellan Örebro och Köpenhamn:

Diskussioner har sedan en tid pågått rörande möjligheterna att lämna tillstånd till ett privat flygbolag att öppna en flyglinje Örebro-Köpenhamn. Regeringen har hitintills intagit en restriktiv inställning till tillståndsgivning. Handelsministern har nyligen vid besök i Örebro informerats om förutsättningar för nämnda flyglinje.

Anser statsrådet att det finns skäl för regeringen att nu ompröva sin hitintills restriktiva inställning i denna fråga?

den 20 april

1981/82:347 av *Bonnie Bernström* (fp) till utbildningsministern om rätten till studiestöd:

Utbildningsministern föreslog i årets budgetproposition att den generella rätten att uppbära studiestöd skulle minskas från nuvarande 16 terminer till 12 terminer. Riksdagen har nyligen beslutat enligt utbildningsministerns förslag. I budgetpropositionen anges att dispens från denna regel skall lämnas bl. a. för utbildning som är värdefull för den enskilde eller samhället. Det finns däremot inget direkt nämnt om den relativt stora grupp studerande som nu är i färd med en påbyggnadsutbildning, och som redan har erhållit studiemedel för 12 terminer eller kommer att ha erhållit studiemedel för 12 terminer innan utbildningen är klar.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga utbildningsministern:

Vilka möjligheter till dispens kommer det att finnas under ett övergångs-skede för studerande som nu har påbörjat och planerat studier som är längre än 12 terminer?

*Meddelande om
frågor*

1981/82:348 av *Bonnie Bernström* (fp) till statsrådet Karin Ahrland om medicinsk-kirurgisk forsknings inverkan på patientbehandlingen:

Kirurgklinikerna i Göteborg och västra Sverige – med undantag för kliniken i Mölndal – är anslutna till ett internationellt forskningsprojekt vars syfte är att jämföra resultaten vid olika behandlingssätt efter genomgången bröstcanceroperation. Projektet (den s. k. Ludwigstudien) förutsätter att alla patienter opereras med samma metod, nämligen på så sätt att hela bröstet tas bort.

Patienterna erbjuds inte någon annan behandlingsmetod. Läkarna informerar alltså inte "aktivt" om t. ex. metoden bröstbevarande kirurgi.

Det svenska deltagandet i Ludwigstudien föregicks av gemensamma överläggningar mellan de ansvariga kirurgcheferna i Västsverige.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga hälsovårdsministern:

Anser statsrådet att patienter som ingår i forskningsprojekt skall informeras om att de gör så?

Vilka principer anser statsrådet skall gälla vid beslut om medicinsk-kirurgiska forskningsprojekt där studierna utförs på patienter?

1981/82:349 av *Ing-Marie Hansson* (s) till statsrådet Ulla Tillander om skolämnet arbetslivsorientering:

Social service-linjen skall enligt budgetpropositionen inrättas som reguljär linje fr. o. m. läsåret 1982/83. SÖ har utarbetat förslag till nya tim- och kursplaner för utbildningen. Enligt den nya timplanen skall ämnet arbetslivsorientering helt utgå. Moment från ämnet överförs till samhällskunskap och social servicekunskap.

Med anledning av det anförda vill jag fråga statsrådet Ulla Tillander:

Hur ser statsrådet rent principiellt på betydelsen av ämnet arbetslivsorientering som en förberedelse för kommande yrkesverksamhet inom social service-linjen?

1981/82:350 av *Karl-Gustaf Mathsson* (s) till industriministern om beslutad nedläggning av boardtillverkningen i Skinnskatteberg:

ASSI:s styrelsebeslut om nedläggning av boardtillverkningen i Skinnskatteberg, innebärande ett direkt bortfall av ca 400 arbetstillfällen, utgör ett förödande slag mot en redan hårt drabbad kommun och region.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att rädda sysselsättningen i denna hårt drabbade region?

1981/82:351 av *Ingvar Eriksson* (m) till justitieministern om åtgärder mot spioneri:

Under det senaste halvåret har vid upprepade tillfällen förekommit misstankar om spioneri mot vårt land. Det har rört sig om mer eller mindre flagranta kränkningar av svenska farvatten. Även till lands har noterats flera

fall av misstänkt spioneri. Utländska personer har ertappats och gripits vid olika försvarsanläggningar. Även militära övningar har utsatts för ett påträngande intresse. Ovan beskriven verksamhet har förekommit i hela landet, men på senare tid förefaller det som om sydsvenska försvarsanläggningar varit särskilt utsatta.

Frikännande domar mot misstänkta i spionerimål har oroat allmänheten -- inte minst dem som är verksamma inom totalförsvaret -- och man frågar sig om gällande lagstiftning på området är tillfyllest.

I anledning av ovanstående vill jag till justitieministern ställa följande fråga:

Överväger justitieministern att vidta några åtgärder som syftar till att ge ökade möjligheter att ingripa mot och beivra spionage och annan brottslig verksamhet riktad mot vårt försvar och dess anläggningar?

18 § Kammaren åtskildes kl. 16.51.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 124

Tisdagen den
20 april 1982

*Meddelande om
frågor*